

EURIPIDES
MEDEIA

REŽIA: MIHAI VALDŪŢA A.K.
STĂRNE DIVADLO KODIČE

Štátne divadlo Košice
riaditeľ Peter Himič
a
umelecký šéf činohry Jozef Úradník
uvádzajú

Hlavný reklamný partner:

U. S. Steel Košice

Hlavný partner činohry:

Hlavný mediálny partner:

EURÍPIDÉS
MÉDEIA

réžia: Michal Vajdička

Premiéra: 27. marca 2009
Malá scéna Štátneho divadla Košice
Sezóna 2008/2009

EURÍPIDÉS

MÉDEIA

PREKLAD: VOJTECH MIHÁLIK

ÚPRAVA: MICHAL VAJDIČKA

HUDBA: MARIÁN ČEKOVSKÝ
DRAMATURGIA: DUŠAN BAJIN
SCÉNA: PAVOL ANDRAŠKO
KOSTÝMY: JANA HURTIGOVÁ

RÉŽIA: MICHAL VAJDIČKA

OSOBY

MÉDEIA – DANA KOŠICKÁ

IÁSON, KREÓN, POSOL – MICHAL SOLTÉSZ

IÁSON, KREÓN, POSOL – PETER ČIŽMÁR

IÁSON, KREÓN, POSOL, AIGÉUS – STANISLAV PITOŇÁK

NÁČELNÍČKA ZBORU – HENRIETA KECEROVÁ

ZBOR – ANNA SAKMÁROVÁ, MÁRIA IČOVÁ, MICHAELA SEPEŠIOVÁ,
IVANA FENÍKOVÁ,
JANA VASILOVÁ, LADISLAVA MANÍČKOVÁ

INŠPÍCIA – INGRID DLUGOŠOVÁ

ŠEPKÁR – TAMARA TURCSÁNYIOVÁ

REALIZÁCIA KOSTÝMOV POD VEDENÍM – DANICE HANÁKOVEJ

REALIZÁCIA SCÉNY POD VEDENÍM – DUŠANA TAŽÍKA

JAVISKOVÁ TECHNIKA POD VEDENÍM – JOZEFA HORVÁTHA

ZVUK – JÁN ŠEMRÁK

SVETLÁ – MARTIN ONDREJKA, ERIKA MIKLOŠOVÁ

STAVBA – JOZEF DUNA

REKVIZITY – JÁN TANCSÁK

GARDERÓBA – ZLÁTICA HUDÁKOVÁ

VLÁSENKY – IVETA BARBIERIKOVÁ

Iólskeho vládcu Aisona násilne pripravil o moc jeho nevlastný brat Peliás. Keď dospel Aisonov syn Iáson, požiadal Pelia, aby mu vrátil vládu nad Iólkom. Peliás si však stanovil podmienku, že Iáson mu musí z Kolchidy priniesť tzv. zlaté rúno. Bola to takmer nespĺniteľná úloha. Iáson zorganizoval veľkú výpravu a na lodi Argó sa cez more vybral do bájnej Kolchidy. Tu vládol Aiétés, ktorý bol Iásonovi ochotný vydať zlaté rúno len po splnení ďalších nadľudských úloh: mal zapriať do pluhu ohnivé býky, zorat pole boha vojny Area, zasadiť do zoranej pôdy dračie zuby a pobiť vojakov, ktorí vyrastú z tejto sejby.

Iáson všetko vykonal, pravda, s pomocou Aiétovej dcéry Medeie, ktorá sa doňho zamilovala. Navyše mu pomohla svojimi čarami ukradnúť zlaté rúno z posvätného hája, a keď jej vdačný Iáson ponúkol manželstvo, nastúpila s ním na spiatočnú plavbu. Utečencov prenasledoval Medein brat Apsyrtos, ktorého Iáson za aktívnej účasti Medeie zabil. Po návrate do Iólku však Peliás odmietol odovzdať Iásonovi vládu. Vtedy Medeia, ktorá pomocou čarovného odvaru vrátila Iásonovmu otcovi mladost, prisľúbila Peliovým dcéram, že takisto omladí ich otca, a nahovorila ich, aby mu podrezali hrdlo. Keď to spravili, nechala ho vykrvácať. Pre tento zločin musela spolu s manželom utiecť z Iólku.

Po dlhom putovaní ich prichýlil korintský vládca Kreón. Medeia porodila Iásonovi dvoch synov, Mermera a Perétea, a dúfala, že sa konečne v Korinte dožije pokoja a šťastia. Ale ctibažný Iáson si chcel zabezpečiť nástupníctvo po Kreontovi a rozhodol sa oženiť s jeho dcérou Glaukou. Keď získal súhlas otca aj Glauky, oznámil to Medei. Tu sa začína odohrávať dej Euripidovej tragédie.

(Vojtech Mihálik in Euripides: Medeia, str.1, LITA 1984)

AUTOR, KTORÝ PREDBEHOL SVOJU DOBU

„O mnohých gréckych autoroch nevieme takmer nič. O Euripidovi, najmladšom zo slávneho trojhviezdia gréckych tragikov, vieme toľko, že by to stačilo na dva životopisy. (...) Raz v noci, keď sa staručký dramatik vracal z hostiny od kráľa Archeláa, na ktorého pozvanie zotrval na macedónskom dvore, vrhli sa na neho psi a roztrhali ho. A aby toho nebolo málo, nebola to vraj náhoda. Psov na neho poštvával otrok podplatený básnikovými rivalmi. Kráľ a celá Macedónia tak trúchlili nad smrťou vzácneho hosta, že odmietli vydať telesné pozostatky aténskym vyslancom a pochovali Euripida vo svojej zemi. (...) Tragik vraj pochádzal z veľmi chudobných pomerov. Matka sa dokonca živila predajom zeleniny. Otcovi prorokovala veštba, že syn zvíťazí v pretekoch, a tak ho cvičil v atletike. Euripides síce skutočne niekoľkokrát zvíťazil v pankratiu, čo bol zápas vo voľnom štýle kombinovaný s boxom, ale život ukázal, že výklad veštby bol nesprávny. Skutočného víťazstva sa mu dostalo inde – v dramatických súťažiach. Zbieral tam však skôr porážky. O priazeň obecnstva zápasil len sťažka, teoretici kritizovali jeho hry, pre komikov boli jeho novátorské drámy nevyčerpatelným zdrojom vtipov rovnako ako jeho neblahý súkromný život. Bol vraj dva razy ženatý a obidve jeho ženy Melitó a Choiriné, mu boli neverné. Parohy mu mal nasadiť priateľ, ktorý žil v jeho dome. Zlé jazyky tvrdili, že na neveru bolo dôvodov viac ako dosť. Euripides bol človek nevrlý, nenávidel ženy, nemiloval spoločnosť mužov, mrzuto sa sťahoval do ústrania a vôbec: bol to podivín. Na Salamíne mal vraj „strašidelnú a ohavnú“ jaskyňu, v ktorej sa ukrýval pred

svetom a písal svoje tragédie, v ktorých vystupujú zbabelí hrdinovia, krvismilné ženy, zbedačení mrzáci, vrahyne vlastných detí, filozofujúci otroci a ostatné kreatúry nehodné tragických koturnov.

Druhý životopis by bol tradičnejší a taktiež civilnejší. Podľa neho sa Euripides narodil možno na Salamíne, ale skôr vo Flye neďaleko Atén roku 484 pred našim letopočtom. Keď mal štyri roky, jeho otec Mnésarchidés (alebo Mnésarchos) a matka Kleitó utiekli pred perzským nebezpečenstvom podobne ako väčšina Aténčanov na Salamínu. (...) Rodina bola dosť zámožná, pretože Euripides vystupoval na náboženských slávnostiach na počesť Apolóna ako tanečník a zúčastnil sa aj behu nosičov pochodní. Bol takisto jedným z mála gréckych občanov tej doby, ktorí vlastnili knižnicu. To všetko nasvedčuje, že pochádzal najskôr z vázenej rodiny. (...) K jeho učiteľom a priateľom patrili poprední filozofi Anaxagoras a Prodikos. Slávny sofista Protagoras vraj čítal v jeho dome svoje spisy. Sám Sokrates, ktorý nebol prívržencom divadla, neváhal ísť kvôli novej Euripidovej hre až do Peiraia. (...) Priateľské city prechovával aj k svojmu konkurentovi Sofoklovi a ten si po jeho smrti dokonca obliekol smútočné šaty. Euripides bol ženatý, možno raz, možno dvakrát. Mal troch synov, z ktorých jeden bol obchodník, druhý herec a tretí, ktorý niesol jeho meno, bol tragickým básnikom. Na sklonku života odišiel do Thessalie a Macedónie a na dvore kráľa Archeláa v Pelle, kde bývali mnohí slávni umelci, aj zomrel. Bolo to pravdepodobne v roku 406 pred našim letopočtom.

(...) Tento človek sa narodil v dobe, keď Atény po víťazstve v grécko – perzských vojnách strhli na seba moc, stali sa hegemónom celej Hellady a intelektuálnym centrom gréckeho sveta. Zažil neobyčajný kultúrny prerod za Periklovej vlády. Pred jeho očami

sa vztýčil Parthenón projektovaný slávnymi stavitelmi Iktínom a Kallikratom a vyzdobený sochami geniálneho Feideia. (...) Ako tragický básnik vystúpil na scénu prvý raz v roku 455 pred naším letopočtom s tragédiou Péliove dcéry, v ktorej spracoval známu epizódu zo života jednej z jeho najpopulárnejších hrdiniek, kolchidskej kúzelníčky Medeie. Asi rok predtým, než Sofokles uviedol svoju Antigonu, slávil Euripides svoje prvé víťazstvo na scéne. Keď víťazil druhý raz (a pravdepodobne aj naposledy počas svojho života) bolo to zásluhou tragédie Hippolytos. Keby sa zachovalo všetkých 92 hier, ktoré tento neobyčajne pracovitý dramatik za päťdesiat rokov svojej tvorivej činnosti napísal, mali by sme pred sebou svojráznu kroniku myšlienkových svárov doby, pretože Euripidove hry boli ich citlivým seizmografom. Zachovalo sa ich žiaľ menej ako štvrtina, osemnásť. (...) Aj tak však môžeme hovoriť o šťastí, pretože je to vlastne viac hier, než sa zachovalo od Aischyla a Sofokla dohromady. Zhodou okolností sa z Euripidovho diela zachovali dva celky. Prvým je súbor tragédii vybraných už v antike za povinné školské čítanie. Ten obsahuje tragédie Alkéstis, Medeia, Hippolytos, Andromaché, Hekabé, Trójanky, Foiničanky, Orestés a Bakchantky. Druhý súbor je náhodným prierezom jeho tvorby. Sú v ňom v abecednom poradí tragédie Helené, Šialený Héraklés, Hérakleovci, Élektra, Prosebnice, Ión, Ífigenia v Tauride, Ífigenia v Aulide a satyrská dráma Kýklopi.

(...) Každá nová Euripidova hra nás môže zastihnúť nepripravených a prekvapíť. Euripides dokáže rovnako ako jeho predchodcovia vytvoriť strhujúcu a veľkolepú tragédiu. V Medeii napísal snáď najsilnejšiu z nich. Jej hrdinka, urazená a ponížená žena, ktorá obetovala milovanému Iásonovi všetko, čo mala, a ktorá sa kvôli

zločinom páchaným pre neho stala štvancom bez ochrany, nerezignuje, keď je zradená, ale vypne sa k strašidelnej pomste. Prinesie záhubu nielen svojim nepriateľom – Iásonovej novej drahej a jej otcovi, a zničí tým Iásonove nádeje na dosiahnutie lepšieho postavenia, ale s nesmiernou krutosťou zavraždí svoje a Iásonove deti. Tým ho zasiahne na najcitlivejšom mieste, pretože rozvráti celý jeho rod a vo svojej pomstychtivosti ho nechá žiť a trpieť a ani mu nedovolí, aby sa čo len dotkol mŕtvych tiel svojich detí. Ale i ona, aj keď zdanlivo zvíťazila, je vlastne porazená, lebo jej neostalo nič. Voz ťahaný drakmi, ktorý pre ňu pošle jej dedo Hélios, ju môže zachrániť pred prenasledovaním, ale nezachráni ju pred jej zúfalstvom a samotou.

(...) Euripides používal určitý dramatický tvar, už ustálený a s istými pravidlami a zvyklosťami. (...) Mýtus sa však v jeho tvorbe používa iba ako plášť, do ktorého básnik obliekol úplne nových hrdinov. Nosia síce mytologické mená, ale sú to obyčajní ľudia. V Aristotelovej Poetike je citovaný slávny Sofoklov výrok, že na rozdiel od neho, ktorý opisuje ľudí, akými majú byť, Euripides opisuje ľudí, akými v skutočnosti sú. Jeho postavy sú ľudia z mäsa a krvi. Obdarení sú všetkými ľudskými citmi. Dokážu byť dobrí a zlí, súcitní a neľútostní, milujú a nenávidia, sú oddaní a vrtkaví, zmierliví a pomstychtiví, statoční a zbabelí. Prostredníctvom jeho tragédie vstúpila na grécku scénu láska. U Euripida nájdeme všetky odtiene ľúbostného citu – od prvého nežného vzplanutia cez pokojnú a vyrovnanú manželskú lásku, schopnú najväčších obetí, až po ničivú milostnú vášeň, ktorá svoje obete privádza k zločinom a trpkosti nad ľúbostnou zradou. (...) Euripides nezaváhal ani pred takými témami akými sú hrozná vášeň Pásifaé k býkovi, alebo

láska Makarea k jeho vlastnej sestre Kanaké, ktoré divákov privádzali do rozpakov. (...) Prostredníctvom takýchto postáv navyše kládol pred divákov problémy, ktoré existovali, ale o nich neradi počúvali. Euripides sa neuspokojil so zdedenými náboženskými, mravnými a sociálnymi predstavami a podrobil ich ostrej kritike. Nevyradil bohov úplne zo svojich tragédií, to ani nemohol, ale dával im často záporné úlohy. Vháňajú bezbranných smrteľníkov do neriešiteľných situácií, podvádzajú ich a klamú. Dávajú im zlé a nemorálne príkazy, sú pomstychtiví a nedokážu prísť na pomoc ani tým, ktorí ich bezmedzne ctia. Často namiesto nich vládne ľudom vrtošivá Týché, bohyňa náhody. Ak však svet nie je riadený spravodlivo, potom vzrastá nutnosť určiť podiel človeka na vytváraní vlastného osudu, nastoliť problém zodpovednosti človeka za vlastné skutky, skúmať jeho povinnosti a práva. (...) Divák, ktorý to všetko počúval zo scény prvý raz, bol pobúrený a zmätený o to viac, že Euripides – ako všetci veľkí dramatici – otázky iba kládol a nútil diváka, aby si na ne odpovedal sám. A to všetko robil šokujúcim spôsobom. Vyberal témy, ktoré sa obecnstvu zdali nemorálne, bez ostychu používal všetky prostriedky, ktorými mohol zaútočiť na divákov cit. Predvádzal scény plné hrôzy. Provokoval divákov súcitiť tým, že nechal svojich hrdinov prísť až na samý koniec ich vlastného poníženia. (...) Tým všetkým burcoval divákovu pozornosť, rozvracal obvyklé stereotypy jeho myslenia, zasahoval ho na citlivých miestach, nútil ho v divadle nielen prežívať, ale aj myslieť. Týmto všetkým tento filozof scény pripravoval cestu drámam nasledujúcich stáročí.“

(Eva Stehlíková, predslov k Eurípidés – Trójanky a jiné tragédie, Nakladatelství Svoboda, Praha 1978, str. 7–23, preložil D. Bajin)

OD INŠPIRÁCIE K INTERPRETÁCII

alebo voľna parafráza prvého stretnutia režisér – dramaturg

Dramaturgia činohry ŠD Košice sa rozhodla postaviť túto sezónu na silných príbehoch so ženskými hrdinkami. Núkala sa Ibsenova Nora, ale nakoniec voľba padla na Medeiu...

Zdá sa mi, že Nora dnes nie je z morálneho hľadiska pochopiteľná. Jej príbeh sa samozrejme hlási k určitým hodnotám, ale v súčasnosti by jej konanie skôr narazilo na spoločenské uznanie ako na odcudzenie. Na rozdiel od Ibsena, grécky mýtus nevychádza z morálnej esencie, ale z emocionálnej a preto je večný a aj dnes akceptovateľný. Tomuto hovorím silný ženský príbeh...

Náš nebohý profesor Peter Scherhauser upozorňoval, že pokiaľ nedokážeme vyriešiť kvet v Shakespearovom Sne noci svätajánskej a ohnivý koč v Medeji, tak sa do týchto hier nemáme čo púšťať...

Vnímam to tak, že mimo časopriestor vystupuje Medeia ako postava antického mýtu, ktorá nie je pevne ukotvená v čase. Musí spraviť krok do budúcnosti a preto na konci prichádza božia pomoc v podobe ohnivého voza, čiže omilostenia. Medeia na koniec zostáva sama, končí to nerozhodne, preberajú sa síce dôvody za a proti vraždám detí... a bohovia povedia: „Nesúďte a neodsudzujte!“ Mýtus musí zostať vyvážený.

Znie to síce zaujímavo, ale akú podobu chceme dať tomu tzv. časopriestoru?

Táto dráma by sa mala odohrávať v jej hlave tesne pred rozhodnutím zabiť. Vychádzam z biblickej myšlienky, že hriech (zločin)

sa stane už v hlave, ešte predtým ako človek siahne po fyzických prostriedkoch na jeho uskutočnenie. Z toho môžu vyjsť rôzne interpretačné varianty: blázinec (zbor – ošetrovatelia), súdne pojednávanie, divadlo na divadle, posledný súd, hrdinka antickej tragédie ako zdroj na analýzu mužsko – ženského princípu.... Bol by som rád keby sa nám podarilo ísť po čistej emócii a nechať voľný priebeh fantázií divákov na vlastnú interpretáciu a na to, na ktorú stranu sa priklonia.

Čiže, ako asi by to malo vyzerat' podľa zúčastnených postáv?

Náčelníčka zboru by v tejto súvislosti zohrala úlohu strážcu mýtu. Dievčenský zbor by bol ženský princíp v Medei, jej obhajoba, a chlapi by predstavovali mužský princíp, ktorý útočí na jej feminizmus a zatracuje ho. Vnímam tu tri podoby princípu mužskosti: agresívnu, racionálnu a emocionálnu, ktoré ju vyšetrujú a obviňujú zo žiarlivosti (tiež biblický hriech, zla vlastnosť). Pre mužov je Iáson bez viny, za všetko môže jej žiarlivosť, ktorá je príčinou a hlavným zdrojom zločinu. Na druhej strane, zbor je akási ženská porota, ktorá síce uznáva jej vinu, ale zároveň tvrdí, že za to môže aj Iáson a rovnako by mal nieť polovicu viny, takže mýtus zostáva vyrovnaný. Vychádzam pritom z toho, že samotný mýtus vždy predstavoval uzavretý, nemenný celok, ktorý sa vždy musí skončiť podľa daného scenára. V tejto súvislosti by som rád hľadal takú cestu, aby príbeh išiel po emócii, ale vyhol sa patetickosti, ktorá v ňom „straší“ a aby nevyznel trápne. Mýtus musí byť vyvážený, nesmie sa prikloniť na žiadnu stranu. Otázka, akým smerom sa budúca inscenácia uberie, je však zatiaľ otvorená...

Partneri:

Mediálni partneri:

Bulletin Štátneho divadla

Sezóna 2008/2009

Zodpovedný redaktor: Mgr. Peter Himič

Zostavovateľ bilténu: Mgr. art. Dušan Bajin

Grafický návrh obálky: Martin Črep

Foto: Jozef Marčinský

© 2009 Štátne divadlo Košice

email: sdke@sdke.sk

www.sdke.sk

Štátne divadlo Košice – štátna príspevková organizácia
v zriaďovateľskej pôsobnosti Ministerstva kultúry SR.

Banka, ktorá miluje umenie.

Member of Raiffeisen International

:najlepší idú za nami

